

W O D E

Wetenschappelijk onderzoek deelcollecties erfgoed in het Land van Waas

Samenvatting eindrapport

In opdracht van

Copyrights fotomateriaal

Van links naar rechts

1. Heemkundig Museum, Bazel © Erfgoedcel Waasland, fotograaf Stefaan Van Hul
2. Archief de Bergeyck, Beveren © Erfgoedcel Waasland, fotograaf Stefaan Van Hul
3. Café De Fontein, Lokeren © Stadsarchief Lokeren
4. Nonnemanscollectie, Openbare Bibliotheek Stekene © Erfgoedcel Waasland, fotograaf Paul De Malsche

De Erfgoedcel Waasland maakt deel uit van het Intergemeentelijk Samenwerkingsverband van het Land van Waas (I.C.W.) en wordt ondersteund door de Vlaamse overheid en de steden en gemeenten Beveren, Kruibeke, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster.

De Erfgoedcel Waasland wil samen met de andere partners in het Erfgoedconvenant Land van Waas zorgen voor de bekendmaking en het bewaren van het Wase erfgoed. Enerzijds wil de Wase erfgoedgemeenschap ondersteuning bieden aan alle enthousiaste erfgoedvrijwilligers en erfgoedprofessionals en samen met hen op zoek gaan naar de beste manier om het erfgoed te bewaren en te beheren. Anderzijds zal de Wase erfgoedgemeenschap en de gemeentebesturen ook allerlei projecten voor het publiek ontwikkelen en stimuleren.

INHOUD

Inhoud	3
1. Inleiding	5
2. De onderzoeksmethode	5
2.1 Onderzoek op deelcollectieniveau	5
2.1.1 Categorieën erfgoed	6
2.1.2 Andere kenmerken van de deelcollecties	7
2.2 Onderzochte organisaties	8
2.2.1 De keuze van de organisaties	8
2.2.2 Beschrijving van de organisaties en hun depots	10
3. Conclusies uit het onderzoek	10
3.1 Het onderzoek	10
3.2 De deelcollecties	10
3.2.1 Omvang van de deelcollecties	10
3.2.2 Aard van de deelcollecties	11
3.2.3 Registratiegraad van de deelcollecties	12
3.2.4 Datering van de deelcollecties	14
3.2.5 Gebondenheid van de deelcollecties	15
3.2.6 Belang van de deelcollecties	15
3.2.7 Conditie en bewaaromstandigheden van de deelcollecties en depots	16
3.2.8 Eigendom van de deelcollecties	17
3.3 Erfgoedorganisaties	17
3.4 Samenwerking en versnippering	18
4. Aanbevelingen	19
4.1 Versterking van de interne erfgoedwerking van de organisaties	19
4.1.1 Registratie	19
4.1.2 Depot en bewaaromstandigheden	20
4.2 Versterken van de externe erfgoedwerking van de organisaties	20
4.3 Versterken van de maatschappelijke rol van de erfgoedorganisaties	20
4.3.1 Belang van erfgoed	20
4.3.2 Erfgoed als instrument tot city marketing	20
4.3.3 Erfgoed als instrument tot sociale inclusie	20
4.4 Ondersteuning nodig voor het functioneren van de organisaties	21
4.4.1 Verder uitwerken van samenwerkingsverbanden	21
4.4.2 Evaluatie van financieringskanalen	21
4.4.3 Ondersteuning bij juridische vragen en vraagstukken	21
4.4.4 Ondersteuning bij de uitwerking van eigendomsoverdrachten	21
4.4.5 Ondersteuning en begeleiding bij de erfgoedpraktijk	21
5. Wie doet wat?	22

6. De onderzochte organisaties	22
6.1 Organisaties die bezocht zijn in het kader van het onderzoek	22
6.2 Kerkbesturen die de enquête hebben ingevuld	24
Colofon	25

1. INLEIDING

In het voorjaar van 2007 gaf de Erfgoedcel Waasland de opdracht aan twee onafhankelijke onderzoekers, Iris Steen en Patrick Van den Nieuwenhof, om de collecties roerend erfgoed in de regio in kaart te brengen¹. Voor het eerst werd in Vlaanderen een inventaris van het cultureel erfgoed gemaakt op deelcollectieniveau. De conclusies en aanbevelingen uit dit onderzoek dienen als beleidsinstrument voor de uitwerking van het Erfgoedconvenant Land van Waas. Meerbepaald helpen ze een beleid uitstippelen dat gericht is op een gezamenlijke aanpak van een aantal belangrijke kwesties in de omgang met erfgoed: inventarisatie, collectiemobiliteit, selectie- en afstotingsbeleid, behoud en beheer en depotruimte.

Een primeur voor Vlaanderen is dat het onderzoek gebeurde op deelcollectieniveau. Van 44 Wase erfgoedorganisaties en van een representatief aantal kerkfabrieken werden de deelcollecties onderzocht. De conclusies betreffen niet alleen de aard van die deelcollecties, maar ook een aantal kenmerken van de erfgoedorganisaties en de werking die ze ontplooiën, worden behandeld. Op basis van deze bevindingen formuleerden de onderzoekers een aantal aanbevelingen die zowel op het gemeentelijk niveau, het niveau van het Erfgoedconvenant, provinciaal niveau als dat van de Vlaamse Gemeenschap kunnen worden opgevolgd².

2. DE ONDERZOEKSMETHODE

2.1 Onderzoek op deelcollectieniveau

Bij dit onderzoek is gekozen voor een beschrijving van de collecties op het niveau van de deelcollecties. Een **deelcollectie** is een groep objecten die een samenhang vertoont. Dat kan doordat ze dezelfde functie hebben (bijvoorbeeld landbouwwerktuigen), uit een zelfde materiaal bestaan (bijvoorbeeld zilverwerk), over hetzelfde onderwerp gaan (bijvoorbeeld de Eerste Wereldoorlog)³.

De keuze voor een beschrijving op deelcollectieniveau heeft tal van voordelen ten opzichte van een beschrijving op stukniveau. Niet alleen is deze onderzoeksmethode minder tijdsintensief, deelcollecties geven ook een goed beeld van het aanwezige cultureel erfgoed, de omvang van de verzamelingen en de staat waarin het cultureel erfgoed verkeert. Onderzoek op deelcollectieniveau biedt inzicht in de samenhang en complementariteit van collecties in de verschillende organisaties.

Het onderzoek op deelcollectieniveau is een primeur voor Vlaanderen. De onderzoekers baseerden hun onderzoeksmethode op de ervaringen van het Nederlandse Museum Inventarisatie Project (MusIP⁴), een databank die door de Nederlandse museumconsulenten werd ontwikkeld als instrument

---

¹ Onroerend en immaterieel erfgoed valt niet binnen de scope van dit onderzoek.

² Het volledige rapport kan u vinden op www.erfgoedcelwaasland.be.

³ <http://www.musip.nl/moremusip.aspx>.

⁴ <http://www.musip.nl/>.

voor het beheer en de ontsluiting van de Nederlandse museumcollecties. Met het oog op het WODE, dat niet alleen op museale collecties betrekking heeft, werd het toepassingsgebied van de MusIP-methodiek uitgebreid met documentair en archivalisch erfgoed en werd de methodiek verder verfijnd.

2.1.1 Categorieën erfgoed

Erfgoed kan onderverdeeld worden in vier grote categorieën: archieven, documentair erfgoed, (erfgoed)bibliotheken en voorwerpen. Voor elk van deze categorieën wordt het concept deelcollectie op een specifieke manier uitgewerkt.

In de **archiefcontext** wordt een deelcollectie in principe afgebakend op basis van de archiefvormer – de persoon, groep personen of organisatie die het archief heeft gecreëerd. Bij grote deelcollecties, zoals een gemeentearchief, is een onderverdeling gemaakt op basis van de gangbare administratieve indelingen (bijvoorbeeld de schepenbank of het archief na de fusie).

Documentair erfgoed wordt ingedeeld volgens de meest gangbare soorten collecties: affiches, digitale bestanden, doodsprentjes, rouwbrieven, films en video's, foto's, dia's en postkaarten, geluidsopnames, kaarten en plannen en knipsels en knipselmappen.

Bibliotheekmateriaal wordt onderverdeeld in boeken, brochures, kranten en tijdschriften.

In de categorie **voorwerpen** worden de deelcollecties zoveel mogelijk beschreven aan de hand van de topcategorieën uit de Art & Architecture Thesaurus⁵. MusIP paste deze AAT-topcategorieën enigszins aan. Bij WODE werden deze aangepaste topcategorieën gehanteerd, om in een later stadium een eventuele uitwisseling en vergelijking met collecties over de grens mogelijk te maken.

De AAT-topcategorieën gebruikt voor het WODE:

- Beeldmateriaal: schilderijen, tekeningen, cartoons, beeldhouwwerken, etsen, textielkunst, medailles, altaarstukken, retabels; de categorieën foto's, prentkaarten, kaarten, plannen, dia's horen bij documentaire deelcollecties
- Bouwmateriaal: tegels, dakpannen, bakstenen, balken, ruiten
- Dierlijk materiaal: eieren, skeletten en skeletdelen, ingewanden, huid en leer, zijde, veren en dons, haren, wol, perkament, velijn, schelpen
- Geluidsmiddelen: muziekinstrumenten, luidsprekers, microfoons, metronomen, middelen voor geluidssignalen
- Geologisch materiaal: fossielen (dierlijk en plantaardig), (edel)stenen
- Gereedschap en uitrusting: elektrische gereedschappen, gereedschappen om allerlei materialen te bewerken (hout, metaal, steen), sport- en spelmateriaal, theaterobjecten, medische instrumenten, computers, verwarming, machines en machineonderdelen, keukengerief

---

⁵ <http://www.aat-ned.nl>.

- Halfproducten: textielmaterialen (lappen stof, garens), was, zeep, kunststoffen, glas, papier (onbedrukt), touw
- Houders: blikken, bussen, dozen, kuipen, manden, vaten, tassen, aquariums, vaatwerk, liturgische houders (wierookvaten), asurnen, vazen
- Informatievormen: voor zover voorwerpen niet vallen in de categorie documentatie gaat het om vlaggen, vaandels, zegels, naamplaten, nummerplaten, stickers, reclamemateriaal, ambtssymbolen, productverpakkingen
- Interieurinrichting: behang, gordijnen, hoezen, meubilair, meubelonderdelen, lampen, kaarshouders
- Kleding: liturgische gewaden, sieraden en accessoires, schoenen, kledingstukken, wapenrusting, uniformen, (hand)tassen, hoeden en petten, pruiken
- Meetinstrumenten: meetlinten, maatstokken, hoogtemeters, peilinstrumenten, elektriciteitsmeters, snelheidsmeters, meteorologische meetinstrumenten, weegschalen, thermometers, lichtmeters, geluidsniveaumeters
- Menselijk materiaal: skelet en skeletdelen, haren
- Planten en plantaardig materiaal: plantaardige fossielen, schors, zaden, bewerkt plantenmateriaal, hout en houtproducten, pollen
- Recreatiemiddelen: kaart-, bord- en tafelspelelementen, sport- en atletiekbenodigdheden, poppenkastpoppen, puzzels, speelgoed
- Ruilmiddelen: geld, verhandelbare waardepapieren, betalingsbewijzen
- Varia: alles dat niet in één van de andere categorieën te plaatsen is.
- Vervoermiddelen: koetsen, wagens, fietsen, auto's, karren, schaatsen, ski's, aanhangwagens, kruiwagens, kinderwagens, bromfietsen, motorfietsen
- Wapens en munitie: vuurwapens, (steek)messen, kogels, granaten, geschut, mijnen

Sommige deelcollecties vallen onder verschillende toptermen. Deze deelcollecties werden als **gemengde collecties** geteld. Deelcollecties die bestaan uit verschillende soorten erfgoed (bijvoorbeeld archief en voorwerpen) werden in elk van de betreffende categorieën opgenomen. Er werd daarbij gezorgd dat er zich geen dubbeltellingen voordeden.

2.1.2 Andere kenmerken van de deelcollecties

Behalve de indeling in categorieën erfgoed, werden nog zes andere kenmerken van de deelcollecties onderzocht.

Waar mogelijk werd de exacte **omvang** van de deelcollecties genoteerd. Dat kon meestal alleen als een volledige inventaris voorhanden was. In de andere gevallen werd een schatting gemaakt. Dit laatste levert indicatieve cijfers op, die met de nodige omzichtigheid behandeld moeten worden.

Waar mogelijk werden de deelcollecties **gedateerd**. Ook hier waren soms exacte gegevens voorhanden, maar werd de ouderdom van de collecties veel vaker geschat.

Waar bekend werd de **eigendomsstatus** van de collecties aangegeven: collecties kunnen al dan niet het eigendom zijn van degene die ze bewaart, ze kunnen een schenking zijn, in bruikleen of in bewaring gegeven zijn. Elke eigendomsstatus brengt andere rechten en plichten voor de beheerder mee.

Van elke deelcollectie is de **registratiegraad** aangegeven. Deelcollecties kunnen geheel of gedeeltelijk geregistreerd zijn. De registratie kan geautomatiseerd zijn (dat wil zeggen geregistreerd met behulp van software) en er is sprake van digitalisering wanneer het materiaal van de collecties gescand of digitaal gefotografeerd is.

Het WODE onderzocht ook de **bewaaromstandigheden en de conditie** waarin de deelcollecties zich bevinden. De eventuele schade werd beschreven. Als de beheerder zelf de conditie niet kent en er geen tijd was om de conditie te bepalen, werd de conditie niet genoteerd. Per organisatie werd ook een beschrijving van het depot of de depots gegeven.

Tot slot werd de **relevantie** van de deelcollectie aangegeven in termen van het belang voor de organisatie en de gebondenheid.

Het **belang** van een deelcollectie voor een organisatie wordt bepaald door de mate waarin die collectie beantwoordt aan de missie van de organisatie. Die beoordeling werd in samenspraak met de beheerder gemaakt.

De **gebondenheid** van de deelcollectie geeft aan in welke mate ze gebonden is aan de regio, een plaats, één of meerdere personen, een proces, een organisatie of een vereniging. Uiteraard is meer dan één soort gebondenheid is mogelijk.

Elke beheerder werd ook gevraagd het **belang van de deelcollectie voor het Waasland** te formuleren. Ook al is dit een subjectief gegeven, de antwoorden zijn belangrijk als begin van een 'verhaal van het Waasland' en de rol van het cultureel erfgoed daarin.

2.2 Onderzochte organisaties

2.2.1 De keuze van de organisaties

Omdat het WODE in de eerste plaats bedoeld is als een beleidsinstrument voor het Erfgoedconvenant Land van Waas, werden enkel de collecties roerend erfgoed in handen van organisaties onderzocht. Strikt private collecties van privé-personen zijn niet in het onderzoek betrokken.

Tal van organisaties bezitten één of meerdere van de onder 2.1.1. beschreven categorieën erfgoed. Je kan ze opdelen in de erfgoedbeheerders en de erfgoedbewaarders.

Onder **erfgoedbeheerders** verstaan we organisaties die het beheer van cultureel erfgoed als hoofdtaak hebben. Er is Waas erfgoed in handen van organisaties die niet in het Waasland gevestigd zijn, zoals het Rijksarchief Gent en grote musea. Er zijn erfgoedbeheerders gevestigd in het Waasland

van wie de collecties niet noodzakelijk Waas erfgoed zijn, zoals het Rijksarchief Beveren en bewaarbibliotheken. En ten slotte zijn er de in het Waasland gevestigde beheerders van Waas cultureel erfgoed, zoals de heemkundige kringen en specifieke musea en documentatiecentra.

Erfgoedbewaarders zijn organisaties die weliswaar cultureel erfgoed bewaren, maar dat niet als hoofdtaak hebben. Dat kunnen publiekrechtelijke organisaties met cultureel erfgoed zijn, zoals de gemeenten, de OCMW's, de polderbesturen en de kerkfabrieken, of privaatrechterlijke zoals bedrijven en verenigingen.

Het Waasland telt in totaal ruim 120 organisaties met erfgoed. Er diende dus een selectie gemaakt te worden. In de eerste plaats werden die **organisaties** diepgaand onderzocht **waarvoor in het Erfgoedconvenant Land van Waas een beleid kan ontwikkeld worden**. Dat zijn Wase musea, heemkringen, archieven en andere verenigingen/organisaties met (Wase) collecties. Ook de archieven van gemeenten en OCMW's en het Rijksarchief in Beveren werden diepgaand onderzocht, aangezien deze organisaties naast een administratieve ook een culturele functie vervullen. Al deze organisaties zijn –indien mogelijk– door de onderzoekers persoonlijk bezocht en er werd een uitgebreide vragenlijst ingevuld.

De andere organisaties met cultureel erfgoed, de kerkfabrieken en polderbesturen, zijn globaal onderzocht, met de bedoeling een zo compleet mogelijk beeld te creëren van de in het Waasland bewaarde deelcollecties. Deze organisaties kregen alleen een schriftelijke vragenlijst. De respons erop was niet groot: geen enkel polderbestuur vulde de enquête in, veertien van de vijftig kerkbesturen deden dat wel. Vermoedelijk is de lage respons te wijten aan het feit dat deze instanties niet prioritair met cultureel erfgoed bezig zijn. Kerkfabrieken worden bovendien beheerd door vrijwilligers met tal van andere taken.

Van de organisaties die bibliotheekmateriaal beheren (boeken, tijdschriften, kranten) zijn alleen die onderzocht met documentair erfgoed (oude kranten, oude drukken) of materiaal dat over cultureel erfgoed gaat (vakbibliotheken). Openbare bibliotheken zijn niet bij het onderzoek betrokken. Hoewel sommige bibliotheken erfgoedcollecties in huis kunnen hebben (oude kranten bijvoorbeeld) of collecties over cultureel erfgoed (bijvoorbeeld historische tijdschriften), is hun opdracht recente informatie verstrekken van algemene aard.

Bedrijven en verenigingen die cultureel erfgoed bewaren, maar niet als voornaamste opdracht, vormen een problematiek apart. Als bronnen voor het sociale leven in gemeenschappen en de economische ontwikkeling van de streek verdienen ze meer zorg en aandacht dan nu het geval is. Er is echter nog weinig zicht op de omvang van deze groep en het cultureel erfgoed dat zij beheren. Dit onderzoeken vergt een apart project. Bedrijfs- en verenigingsarchieven die bewaard worden bij archiefinstellingen of heemkundige kringen zijn wel meegenomen bij de inventarisatie.

Een lijst van alle onderzochte organisaties is opgenomen achteraan deze samenvatting.

2.2.2 Beschrijving van de organisaties en hun depots

Het WODE verzamelde niet alleen gegevens over de deelcollecties van de organisaties, maar eveneens algemene gegevens over alle erfgoedbeheerders en –bewaarders én hun depots.

Voor elke **organisatie** werden naam, adres en contactgegevens, en contactpersonen genoteerd. Daarnaast werd gepolst naar de missie van de organisatie, het budget voor behoud en beheer, de publieksactiviteiten en beleidsmatige aspecten van behoud en beheer zoals het calamiteitenplan, collectieplan en restauraties. Er werd een overzicht gemaakt van het aantal bezoldigde personeelsleden en hun taken en het aantal vrijwilligers en hun taken. De eventuele samenwerking tussen professionelen en vrijwilligers en de noden van de vrijwilligers werden in kaart gebracht. Er werd een swot-analyse (een analyse van de sterke en zwakke punten, de kansen en de bedreigingen) van het vrijwilligerswerk in de organisatie gemaakt. Ten slotte werden vragen aan de Erfgoedcel Waasland genoteerd.

Waar mogelijk werd de capaciteit van de **depots** genoteerd. Ook gegevens over temperatuur en vochtigheidsgraad werden vermeld indien ze beschikbaar waren. Er zijn echter metingen over een langere periode nodig om hierover echt betrouwbare uitspraken te kunnen doen.

3. CONCLUSIES UIT HET ONDERZOEK

3.1 Het onderzoek

In totaal werden 44 erfgoedorganisaties die roerend erfgoed in huis hebben bezocht en uitgebreid ondervraagd. Van de 53 Wase kerkfabrieken vulden veertien een uitgebreide schriftelijke enquête in; van 22 andere werd informatie over hun deelcollecties gevonden bij het Rijksarchief Beveren (voor wat betreft de archieven) en het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium⁶ (voor wat betreft voorwerpen). Dat betekent dat de informatie over het cultureel erfgoed van kerken niet volledig is, maar wel representatief: de informatie over archieven is afkomstig van 56% van het totaal (30 van de 53), de informatie over objecten betreft 41% van het totale aantal kerkfabrieken (22 van de 53). De polderbesturen hebben niet gereageerd op de enquête en zijn ook niet verder onderzocht.

3.2 De deelcollecties

3.2.1 Omvang van de deelcollecties

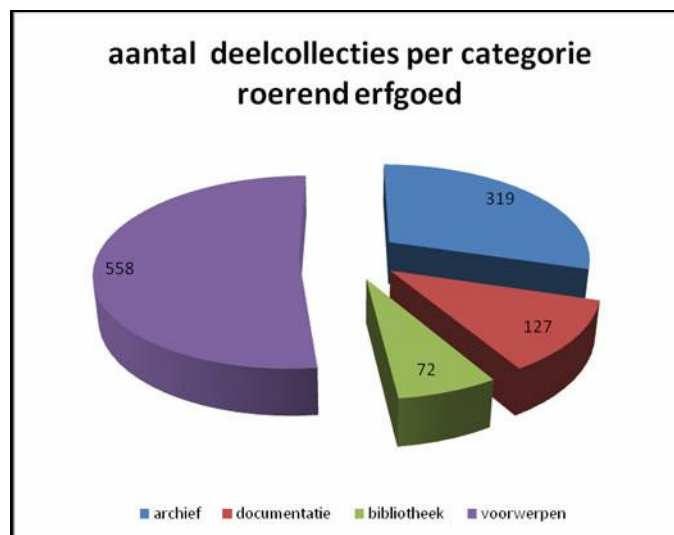
In totaal zijn 1076 deelcollecties beschreven. Iets meer dan de helft van die deelcollecties vallen onder de categorie voorwerpen. Een klein kwart van de deelcollecties zijn archieven. Van beide categorieën is bij benadering bekend hoe groot de omvang is. De cijfers zijn niet exact; van ongeveer de helft van de deelcollecties diende de omvang geschat te worden.

---

⁶ <http://www.kikirpa.be>.

In de categorie voorwerpen bevatten alle deelcollecties samen zo'n 217.500 items. In dat getal zitten de 160.000 exlibris in de Stedelijke Musea Sint-Niklaas vevat, meteen de grootste deelcollectie in het onderzoek. Een andere opmerkelijke collectie is de verzameling van 14.000 fossielen in het Huis van de Evolutie in Sint-Gillis-Waas

Er werd ongeveer 11.300 meter **archief** geteld. Van **documentatie en bibliotheek**, de twee kleinere categorieën deelcollecties, zijn geen totalen te berekenen, omdat de meeteenheden in deze categorieën verschillend zijn. Grote collecties in de categorie documentatie zijn bijvoorbeeld de collecties rouwbrieven en bidprentjes in het Stadsarchief Sint-Niklaas (11.692 resp. 26.050 stuks) en deze van de Heemkundige Kring 't Sireentje in Waasmunster (goed voor 6.399 rouwbrieven en 28.306 bidprentjes), een verzameling die jaarlijks met gemiddeld 1.000 stuks aangroeit.

Figuur 1: Aantal deelcollecties per categorie roerend erfgoed

3.2.2 Aard van de deelcollecties

In de categorie **voorwerpen** vormen beeldmateriaal, gereedschap en uitrusting en houders de grootste groepen. De deelcollecties die onder de AAT-topcategorie **beeldmateriaal** vallen, zijn zeer divers. De meeste kunstwerken vallen onder deze categorie. Zo bezit de gemeente Beveren schilderijen van Albert Hulstaert, Albert Ciamberlani, Jan Buytaert en Jef Ruthoorn.

Deelcollecties met **gereedschap en uitrusting** zijn terug te vinden in de vele heemkundige collecties. Zo bezit de Heemkundige Kring De Kluize in Sint-Gillis-Waas tweehonderd stuks schoenmakersgereedschap. De Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 in Nieuwkerken illustreert dan weer de nijverheid van de streek –voornamelijk klompenmakerij, landbouw- en vlasnijverheid– met de werktuigen van een veertiental verschillende ambachten.

De meeste deelcollecties onder de AAT-topcategorie **houders** (containers) bevinden zich in kerken. Daarnaast zijn het voornamelijk heemkundige collecties uit de 19de en de eerste helft van de 20ste eeuw. Enkele opmerkelijke deelcollecties zijn bijvoorbeeld de 250 tabaksdoosjes in het Historisch Pijp- en tabaksmuseum in Sint-Niklaas, en de vijf snotneuzen op voet in het Stedelijk Museum van Lokeren.

Van 86% van de aangetroffen **archieven** zijn gemeenten en OCMW's de archiefvormers. Hiervan is het merendeel hedendaags archief. Ze bieden een rijkdom aan informatie over thema's zoals militie, verkiezingen, openbare orde en veiligheid, openbare gezondheid, onderwijs, burgerlijke stand... Wat er allemaal in archieven aangetroffen kan worden en welke interessante informatie eruit opgediept kan worden, werd in het najaar van 2006 mooi geïllustreerd door het Wase erfgoedproject 'Archief op het spoor'⁷. Aan de hand van acht personages van wie informatie uit de archieven kon worden opgediept –van Napoleon Bonaparte die Sint-Niklaas bezoekt tot een smokkelaar uit Stekene, van de abdis van de Waasmunsterse Roosenbergabdij tot een armoedzaaier uit De Klinge– toonden de Wase archieven wat ze zoal aan informatie in huis hadden.

In de categorie **bibliotheken** zijn de omvangrijkste deelcollecties uiteraard de boeken. In totaal werden er ongeveer 27.500 boeken geteld. In de zeer heterogene categorie documentatie vallen vooral de vele foto's en prentbriefkaarten op. De deelcollecties doodsprentjes en rouwbrieven zijn niet zo groot in aantal, maar bevatten samen wel meer dan 100.000 exemplaren.

3.2.3 Registratiegraad van de deelcollecties

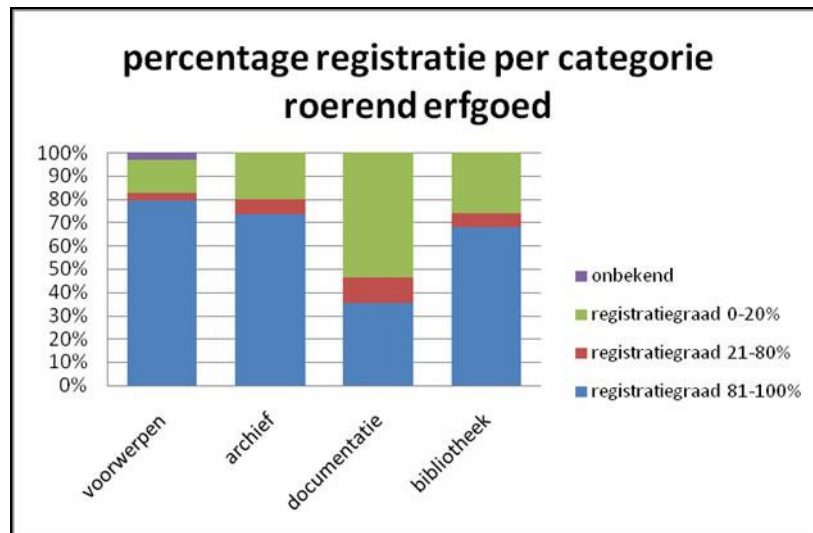
De mate waarin een deelcollectie **geregistreerd** is, speelt een belangrijke rol bij het beheer ervan. Uit onderstaande grafiek blijkt dat de deelcollecties in de categorieën voorwerpen en archief het best geregistreerd zijn. Van ongeveer 80% van de voorwerpen en 73% van alle deelcollecties is een volledige of vrij volledige inventaris beschikbaar. Minder gunstig is de situatie bij de deelcollecties die onder de categorie documentatie vallen. Slechts 38% van die deelcollecties is (bijna) volledig geïnt inventariseerd. Een reden daarvoor is dat deze collecties vaak grote bulk bevatten, denk aan de grote hoeveelheden bidprentjes, rouwbrieven en foto's, die niet altijd afzonderlijk beschreven zijn. De bidprentjes, bijvoorbeeld, worden vaak gewoon alfabetisch gerangschikt.

Van de gehele categorie bibliotheek, dus handbibliotheken, historische onderzoeksresultaten en oude drukken, is 67% geregistreerd.

De manier waarop deelcollecties worden geregistreerd, loopt eveneens uiteen van basale registratie met slechts enkele gegevens op papier tot volledige registratie in gespecialiseerde software.

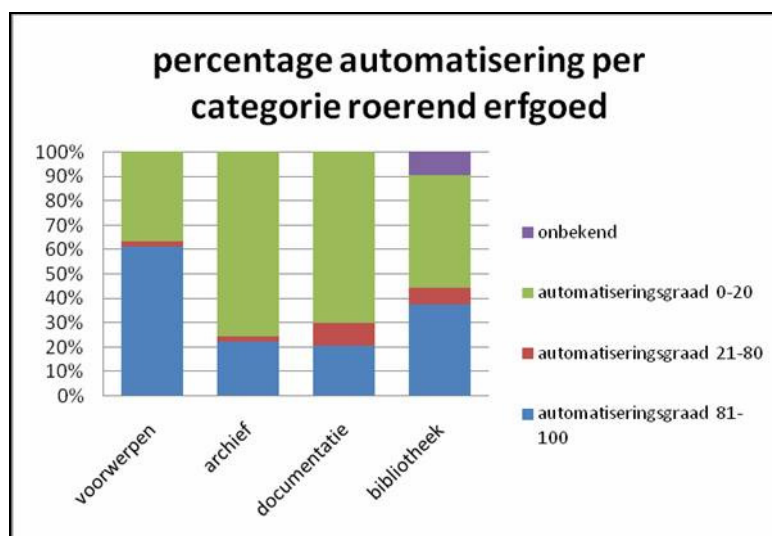
---

⁷ www.archiefophetspoor.be.

Figuur 2: Percentage registratie per categorie roerend erfgoed

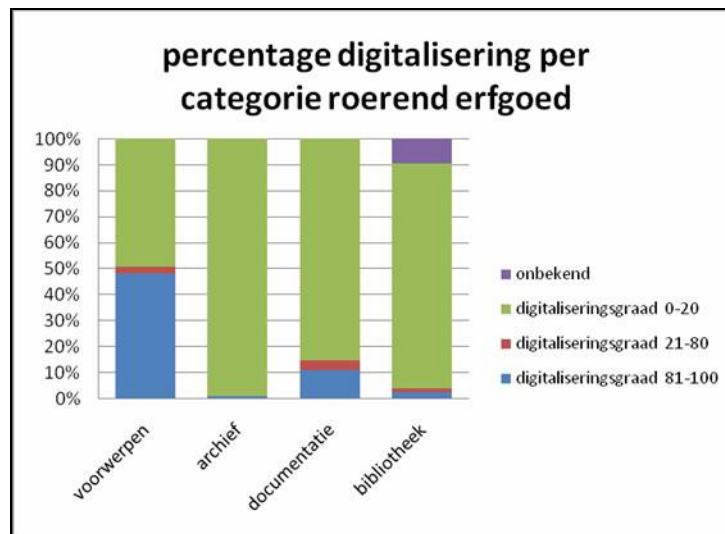
Niet overal is er sprake van een **geautomatiseerde registratie**. Het gunstigst is de situatie bij de voorwerpen; daarvan is 60% van de deelcollecties grotendeels opgenomen in één of ander geautomatiseerd register zoals een tekstbestand, een spreadsheet of een elektronische databank. Bij bibliotheken (handbibliotheken, resultaten van historisch onderzoek en oude drukken) is dat voor 41% van de deelcollecties het geval, bij archieven voor 22% en bij documentatie voor 21% van de deelcollecties. Alhoewel veel beheerders zorg besteden aan het registreren van hun roerende erfgoed, gebeurt dit helaas nog teveel in verschillende systemen.

Figuur 3: Percentage automatisering per categorie roerend erfgoed

De graad van **digitalisering** ligt nog lager. In de categorie voorwerpen is 46% van de deelcollecties grotendeels digitaal gefotografeerd of gescand, daarna volgt de categorie documentatie, waar 12% van de deelcollecties (vrijwel) volledig is gedigitaliseerd. Dit percentage bij de categorie documentatie is vooral te danken aan de vele foto's die gescand zijn en aan de digitale foto's die gemaakt zijn in het

kader van het MovE (Musea Oost-Vlaanderen in Evolutie⁸) en de Beeldbank Waasland⁹. De hekkensluiters zijn de bibliotheken en archieven, waarvan drie, respectievelijk één procent volledig gedigitaliseerd is.

Figuur 4: Percentage digitalisering per categorie roerend erfgoed

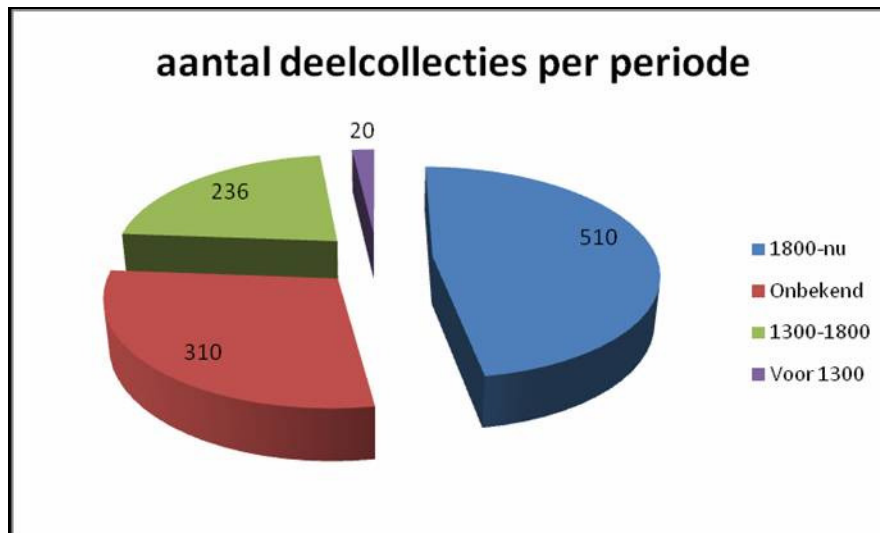
De meeste inventarissen, op papier of geautomatiseerd, zijn alleen te raadplegen in de organisaties zelf. Weinig inventarissen zijn raadpleegbaar via internet. Het gevolg daarvan is een **grote versnippering**: collecties zijn weinig toegankelijk en uitwisseling en collectiemobiliteit worden er door bemoeilijkt. Onder andere omdat de informatie-uitwisseling zo moeilijk is, bestaat er weinig samenwerking rond collectievorming.

3.2.4 Datering van de deelcollecties

De datering van de deelcollecties bleek om twee redenen een moeilijke zaak. Ten eerste blijkt de ouderdom van heel wat voorwerpen niet geregistreerd te zijn. Bovendien leidt de methodiek van het onderzoek op deelcollectieniveau tot vrij grove periodisering. Deelcollecties kunnen van het oudste tot het jongste voorwerp soms een periode van wel vier eeuwen beslaan. De gegevens over datering moeten daarom met de nodige voorzichtigheid gehanteerd worden.

⁸ www.museuminzicht.be: dit initiatief beoogt onder andere de registratie en ontsluiting van de Oost-Vlaamse museumcollecties op het internet.

⁹ www.beeldbankwaasland.be.

Figuur 5: Aantal deelcollecties per periode

Veertien van de 1076 deelcollecties beginnen vóór het jaar 500 na Chr. en lopen niet door tot na 1000 na Chr. Zo dateert het oudste keramiek in het bezit van de Archeologische Dienst Waasland uit 3000 v.C.

236 deelcollecties beginnen tussen 1000 n.C. en 1800 n.C. en zijn dus middeleeuws of uit het ancien régime. Het gaat vooral om archieven van kerkfabrieken, gemeenten en families en om kaarten en voorwerpen. Zo hebben de Bibliotheca Wasiana en de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas 700 kaarten, atlanten, hemel- en wereldbollen –waarvan enkele van Mercator– van 1600 tot nu in hun bezit.

Een kleine helft van de deelcollecties zijn 19de en 20ste eeuws. Van 310 deelcollecties is niet bekend uit welke periode ze stammen, maar van een groot deel daarvan kan aangenomen worden dat ze 19de en 20ste eeuws zijn. Er is dus een duidelijk overwicht van redelijk recent materiaal.

3.2.5 Gebondenheid van de deelcollecties

Het lokaal bewaarde cultureel erfgoed heeft meestal een band met de plaats waar het bewaard wordt. Toch zijn er verschillen in herkomst vast te stellen tussen de verschillende categorieën erfgoed. De meeste archieven en documentaire collecties hebben een lokale herkomst. In de categorie voorwerpen is 65% uit de eigen streek afkomstig of lokaal gebruikt. De rest heeft een regionale herkomst of komt van nog verder weg. Bij de bibliotheekcollecties zijn de meeste deelcollecties met een regionale, nationale of internationale herkomst te vinden.

3.2.6 Belang van de deelcollecties

De **meeste organisaties** vinden dat er een **sterke relatie** is **tussen hun missie** –datgene dat zij als organisatie willen verzamelen en tonen– **en hun collectie**. Er zijn weinig deelcollecties die niet in de organisatie thuis horen en volgens de bewaarders of beheerders afgestoten zouden kunnen worden.

Het antwoord op de vraag wat het **belang** is van een deelcollectie **voor het Waasland** is natuurlijk subjectief. Toch konden de bewaarders of beheerders voor vrijwel alle deelcollecties aangeven waarom ze het bewaren waard zijn, op verschillende geografische schalen (voor de gemeente, de regio, Vlaanderen, België of internationaal). Deze intrinsieke waarde hebben de deelcollecties onder andere omdat ze bronnen voor lokale of regionale geschiedenis zijn, er herinneringen en emoties mee verbonden zijn, ze representatief zijn voor een proces, een periode of een plaats, omdat ze uniek of mooi zijn.

Twee thema's die typisch zijn voor de regio zijn Mercator en Reynaert. Het verzamelen van voorwerpen en documentatie rond **Mercator** –die in Rupelmonde geboren werd– dateert uit de 19de eeuw en is voornamelijk het resultaat van de inspanningen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas.

Het **Reynaert-thema** speelt in diverse organisaties een rol. Net als Mercator is Reynaert de Vos sinds de 19de eeuw en zeker sinds de jaren '50 van de vorige eeuw een figuur waarmee inwoners van de streek zich identificeren. Er is een wisselwerking tussen de toeristische vermarkting van Reynaert en het wetenschappelijk onderzoek, dat onder andere uitwees dat verschillende toponiemen in het middeleeuwse verhaal verwijzen naar het Land van Waas. Het wetenschappelijk onderzoek en de publiekswerking rond dit thema resulteerden in een breed draagvlak voor Reynaert, in een band met het literaire meesterwerk en de creatie van een literair landschap in het Waasland (en daarbuiten).

In verband met de waarde van de verschillende deelcollecties moet opgemerkt worden dat hun intrinsieke waarde wellicht hoger is dan vermoed, omdat er te weinig bekend is over de onderlinge samenhang en complementariteit van de collecties. De deelcollecties kunnen nog aan belang winnen doordat ze elkaar aanvullen; omdat informatie over bepaalde deelcollecties ook relevant is voor andere; of omdat vergelijking uitwijst dat sommige deelcollecties echt uniek zijn. Nu missen veel deelcollecties een bredere context en kan het belang van plaatselijke collecties voor de regio moeilijk ingeschat worden. Deelcollecties kunnen elkaars belang versterken als ze elkaar inhoudelijk aanvullen, samen een ruimere periode omvatten of samen unieke en zeldzame stukken bevatten. Deze constatering onderstreept nog eens het belang van registratie en van de toegankelijkheid van deze registratie.

3.2.7 Conditie en bewaaromstandigheden van de deelcollecties en depots

De **conditie van de meeste deelcollecties is redelijk tot goed**, al is dit niet voor elke deelcollectie in detail onderzocht. Verschillende organisaties hebben heel wat deskundigheid opgebouwd inzake conservering en restauratie. Zo heeft de Heemkundige Kring d'Euzie een eigen restauratie-atelier voor schilderijen en beschikt het Stadsarchief Sint-Niklaas over een eigen conservatie-atelier waar bijvoorbeeld archiefdozen op maat worden gemaakt.

Om de kwaliteit van de depots te meten zouden langdurige metingen moeten plaatsvinden, die in het kader van dit onderzoek niet mogelijk waren. Het Land van Waas telt **weinig (gespecialiseerde) erfgoeddepots**. Van de 49 onderzochte depotruimtes van erfgoedorganisaties (er zijn weinig

gegevens bekend van kerken en kerkbesturen) zijn er 35 redelijk tot goed en vertonen er twaalf problemen zoals stof, temperatuurschommelingen en vocht. Twee van de 33 erfgoedorganisaties hebben geen depot.

Het meest nijpende probleem is de beschikbare ruimte in de depots. De meeste staan vrij vol, van twintig depots is bekend dat ze helemaal vol zijn. In elke gemeente kampen erfgoedorganisaties met een tekort aan depotruimte. Elke organisatie gaat apart op zoek naar oplossingen en klopt daarvoor vaak bij de gemeente aan.

3.2.8 Eigendom van de deelcollecties

Er bestaat **onduidelijkheid over eigendom en allerlei vormen van overdracht**. Schenkingen, bewaargevingen en bruiklenen worden vaak niet duidelijk contractueel vastgelegd, wat tot problemen leidt. Het is onvoldoende bekend dat overheidsdocumenten altijd ‘openbaar domein’ blijven en dus niet verkocht mogen worden of beschouwd kunnen worden als bezit van een persoon of een vereniging.

3.3 Erfgoedorganisaties

Bij het overgrote deel van de erfgoedorganisaties wordt de werking volledig gedragen door onbezoldigde medewerkers (gemakshalve ‘vrijwilligers’ genoemd); slechts bij een minderheid zijn bezoldigde medewerkers aan de slag (gemakshalve ‘professionelen’ genoemd). Dit onderscheid houdt geenszins een waardeoordeel in over de werking van de organisaties en evenmin over de inzet van de medewerkers. Voor steden en gemeenten, OCMW’s en kerkfabrieken is het beheren van cultureel erfgoed niet de hoofdtaak, maar toch zijn ze wettelijk verplicht een archief bij te houden. De stads-, gemeente- en OCMW-archieven hebben allen bezoldigd personeel, al hebben slechts vijf stads- en gemeentearchieven een professionele archivaris (minstens halftijds) in dienst. De kerkfabrieken worden geheel beheerd door vrijwilligers.

Figuur 6: Professionelen en vrijwilligers in erfgoedorganisaties

Erfgoedbewaarders zijn degenen die het bewaren en de zorg voor cultureel erfgoed als hoofdtak hebben: musea, bibliotheken, documentatiecentra en andere roerende erfgoedcollecties. Bij hen is het aandeel van de organisaties die volledig werken met vrijwilligers het grootst.

In enkele organisaties werken professionals samen met vrijwilligers. Zo beheert de Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren een deel van de schilderijen van de gemeente Beveren. De gemeentearchivaris is er erg begaan met de kring en er is een nauwe samenwerking. Ook het Cultuurcentrum werkt dikwijls samen met het archief én de heemkring. In Sint-Gillis-Waas werkt de Heemkundige Kring De Kluize nauw samen met de gemeentearchivaris. De professionals beoordelen deze samenwerking als positief. Waar binnen gemeenten of steden vrijwilligersorganisaties contact hebben met professionele organisaties, beoordelen de vrijwilligers dit contact ook als positief.

Een voorbeeld van een goede vrijwilligerswerking is de projectvereniging de Ghesellen van Sint-Pieter. Deze vereniging startte in 2003 met een project rond de ontsluiting van het cultureel erfgoed, zowel roerend als onroerend, van de Sint-Petruskerk. Ze beheert noch verzamelt cultureel erfgoed en ontsluit enkel het bestaande cultureel erfgoed dat zich op diverse plaatsen kan bevinden. De vereniging werkt met vijftien vrijwilligers, die verdeeld zijn in werkgroepen rond archieven, documentatie, archeologie, monument en maquette. De eindresultaten –een tentoonstelling, publicatie en cd-rom– worden verwacht in september 2008.

Vrijwilligers- en andere erfgoedorganisaties ondervinden een enorme toestroom aan informatie en initiatieven. Steunpunten en koepelorganisaties zijn zeer actief en ontwikkelen een uitgebreid aanbod aan activiteiten en vorming, maar vooral de vrijwilligers voelen zich overbevraagd en kunnen het aanbod niet bijbenen. Zij hebben grote behoefte aan een filter op deze informatiestroom.

Over het algemeen is de motivatie van vrijwilligers hoog en draagt hun inzet in belangrijke mate bij aan de erfgoedwerking in het Waasland.

3.4 Samenwerking en versnippering

Over het algemeen is er weinig contact, en dus ook geen samenwerking, tussen erfgoedorganisaties, zelfs niet binnen één gemeente. Er is een grote organisatorische versnippering. Dat is jammer, want op heel wat plaatsen wordt goed werk verricht en is specifieke deskundigheid opgebouwd, die ook andere organisaties ten goede zou kunnen komen.

Vooraf bij de gemeentelijke archieven leeft wel een **behoefte aan samenwerking**. Het is duidelijk dat archiefbeheer deskundigheid vereist, en dat die niet in elke gemeente voorhanden is. Op verschillende plaatsen is geopperd dat een gezamenlijke aanpak hieraan kan verhelpen.

De versnippering valt ook te merken aan de categorieën erfgoed die organisaties beheren of bewaren. Er is vrijwel geen enkele erfgoedorganisatie onderzocht die maar één categorie erfgoed in huis heeft. De meeste archiefinstellingen en professionele musea beheren ook documentatie en/of een bibliotheek, heemkundige kringen hebben vrijwel altijd materiaal uit de vier categorieën, kerkfabrieken beheren voorwerpen en archieven, soms ook documentatie. Dit vereist deskundigheid rond heel wat soorten materiaal en leidt tot kleine deelcollecties die veel overlapping vertonen. Dat laatste is onder andere het geval met betrekking tot handbibliotheken, heemkundige tijdschriften, gereedschap en uitrusting.

4. AANBEVELINGEN

De aanbevelingen van de onderzoekers kunnen in vier grote groepen opgedeeld worden, die samenhangen met de initiële doelstellingen en uitgangspunten van het rapport. Deze zijn:

- aanbevelingen met betrekking tot de versterking van de interne erfgoedwerking in de organisaties zelf
- aanbevelingen met betrekking tot de versterking van de externe erfgoedwerking van de organisaties
- aanbevelingen met betrekking tot de versterking van de maatschappelijke rol van erfgoedbeheerders en
- tenslotte aanbevelingen in verband met de ondersteuning die nodig zijn om een organisatie te laten functioneren.

Deze aanbevelingen kunnen op het niveau van de gemeenten, op het niveau van het Erfgoedconvenant Land van Waas of op Vlaams niveau opgevolgd worden. De aanbevelingen over registratie zijn prioritair, aangezien deze de basis van alle andere werkingen vormen. In de uitvoering van de andere aanbevelingen die voor het regionale niveau gelden kunnen de partners in het Erfgoedconvenant Land van Waas zelf prioriteiten bepalen.

4.1 Versterking van de interne erfgoedwerking van de organisaties

Deze aanbevelingen betreffen activiteiten die betrekking hebben op de kernactiviteit van de organisaties, met name het beheer van het erfgoed. De focus ligt daarbij voornamelijk op het registreren en behoud en beheer van de collectie.

4.1.1 Registratie

De onderzoekers stellen een (dringende) nood aan het verbeteren en verfijnen van de registratie vast.

- Registreer alle erfgoedcollecties op een uniforme en platformafhankelijke manier.
- Stimuleer registratie van museale voorwerpen in MovE.
- Zoek voor collecties voorwerpen van niet-museale organisaties een registratiesysteem, dat aansluit bij en uitwisselbaar is met MovE.
- Maak een stappenplan voor inventarisatie van foto's, dia's en prentbriefkaarten. Geef de Beeldbank Waasland hierin een coördinerende rol.

- Registreer archiefmateriaal in een uniform systemen volgens gangbare normen in de archiefwereld.
- Stimuleer registratie van kerkelijke objectencollecties in www.religieuserfgoed.be .
- Zorg voor een (digitale) ontsluiting van de heemkundige tijdschriften.
- Maak een beredeneerde bibliografie.
- Maak een inventaris van knipsel- en onderwerpsmappen; digitaliseer krantenknipsels en op termijn ander materiaal uit deze mappen dat blijvend beschikbaar moet zijn.

4.1.2 Depot en bewaaromstandigheden

- Organiseer uitwisseling van expertise rond behoud en beheer.
- Stel een regionaal calamiteiten- en rampenplan op.
- Maak in overleg met het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen een regionaal depotbeleid, na grondige inventarisatie en eventuele afstoot of ruil van deelcollecties.
- Maak een schade-inventaris van erfgoedbibliotheken.

4.2 Versterken van de externe erfgoedwerking van de organisaties

Deze aanbevelingen betreffen de uitwisseling van kennis en kunde tussen organisaties die erfgoedbeheer als taak hebben.

- Ontwikkel een competentiepool van erfgoedzorgers in het Waasland.
- Maak een draaiboek van 'best practices' in erfgoedzorg in het Waasland.
- Zorg voor onderlinge begeleiding.

4.3 Versterken van de maatschappelijke rol van de erfgoedorganisaties

4.3.1 Belang van erfgoed

- Start op termijn, na registratie van de diverse categorieën erfgoed, een discussie over de rol van het aanwezige roerende erfgoed in 'culturele biografie van de streek'.

4.3.2 Erfgoed als instrument tot city marketing

- Integreer roerend erfgoed in het toeristische aanbod.

4.3.3 Erfgoed als instrument tot sociale inclusie

Een gemeente, een stad of een streek vermarkten is één; mensen hetzij als publiek hetzij als lid van een organisatie betrekken bij de werking en de geschiedenis van de entiteit is iets anders.

- Stimuleer erfgoedorganisaties tot meer procesgerichte en interactieve publiekswerking.
- Werk projecten en acties uit waarin materieel en immaterieel erfgoed een rol speelt.

4.4 Ondersteuning nodig voor het functioneren van de organisaties

4.4.1 Verder uitwerken van samenwerkingsverbanden

In de sector van zowel de openbare als de privaatrechtelijke archieven, bestaat een duidelijke behoefte aan een gestructureerde samenwerking.

- Intensifieer het bestaande overleg binnen het Waas Archievenoverleg tot een structureel overleg over archiefwerking in alle aspecten.
- Stimuleer intragemeentelijke samenwerking op het gebied van archiefbeheer.
- Initieer intergemeentelijke samenwerking naar analogie met de Nederlandse streekarchivaraten en streekarchieven in samenwerking met het Provinciebestuur Oost-Vlaanderen.
- Stimuleer samenwerkingsverbanden met bijvoorbeeld landelijke organisaties in verband met inventarisatie.
- Promoot het model van het Archief de Bergeyck als voorbeeld voor privaatrechtelijke archieven.

Voor de sector van de musea is eveneens een verdere samenwerking gewenst. Ook hier zijn verschillende manieren mogelijk.

- Streef op termijn binnen MuWa naar expertise-uitwisseling, collectiemobiliteit en gezamenlijke projecten.
- Geef de Stedelijke Musea Sint-Niklaas en het Stedelijk Museum Lokeren een voortrekkersrol binnen het samenwerkingsverband Musea Waasland (MuWa).
- Structureer samenwerking van landbouwmusea in en buiten de streek.

4.4.2 Evaluatie van financieringskanalen

- Inventariseer bestaande subsidie- en financieringskanalen van en voor erfgoedorganisaties.

4.4.3 Ondersteuning bij juridische vragen en vraagstukken

- Begeleid vrijwilligersorganisaties rond juridische vraagstukken.

4.4.4 Ondersteuning bij de uitwerking van eigendomsoverdrachten

- Stimuleer erfgoedorganisaties duidelijke contracten op te stellen bij alle vormen van overdracht van materiaal. Werk samen met landelijke organisaties om goede voorbeelddocumenten op te stellen of als deze organisaties daarover al beschikken, voorbeelden beschikbaar te stellen.
- Sensibiliseer rond het begrip 'openbaar domein'.

4.4.5 Ondersteuning en begeleiding bij de erfgoedpraktijk

- Bied vorming op maat van de erfgoedorganisaties in de streek aan.
- Zorg voor praktische ondersteuning bij basistaken als registratie, behoud en beheer en publiekswerking.

5. WIE DOET WAT?

De inventarisatie van de deelcollecties in het Waasland hield veel meer in dan alleen een overzicht opstellen van de deelcollecties. Vrijwel alle aspecten van erfgoedzorg werden mee onder de loep genomen. Het resultaat daarvan is een uitgebreid rapport met zeer veel aanbevelingen. Die aanbevelingen kunnen niet allemaal onmiddellijk opgevolgd worden. Er moeten keuzes gemaakt worden en prioriteiten gesteld worden. De uitvoering van de aanbevelingen vergt tijd. De beleidslijnen die het Erfgoedconvenant Land van Waas uitzet, onder andere op basis van dit rapport, gelden voor zes jaar¹⁰. De uitvoering van sommige aanbevelingen zal de beleidsperiode van zes jaar overstijgen, omdat ze zo fundamenteel en veelomvattend zijn.

De aanbevelingen overstijgen vaak het werkingsgebied van het Erfgoedconvenant Land van Waas. Binnen het erfgoedconvenant heeft elke partner zijn eigen verantwoordelijkheden. De Erfgoedcel Waasland moet, als onderdeel van het Erfgoedconvenant Land van Waas, nu eens als initiatiefnemer of stimulator dan eens als coördinator, begeleider of bemiddelaar optreden. De Erfgoedcel Waasland en de andere partners in het Erfgoedconvenant Land van Waas zullen regelmatig een beroep moeten doen op andere organisaties of taken aan hen overlaten.

Dit rapport heeft niet de bedoeling onuitvoerbare ambities op te leggen, maar biedt keuzemogelijkheden, die met de beschikbare mensen, middelen, tijd en decretaal vastgelegde opdrachten uitvoerbaar zijn.

Het Land van Waas is, zoals gebleken uit de diverse analyses, een regio met een rijk en boeiend verleden. Het cultureel erfgoed in de streek verdient voortdurende aandacht en hedendaagse aanvulling. De aangereikte oplossingen en aanbevelingen zijn daarbij niet de enige zaligmakende, maar bieden een kader tot verdere acties en projecten. Want **het erfgoed van morgen groeit vandaag**.

6. DE ONDERZOCHE ORGANISATIES

6.1 Organisaties die bezocht zijn in het kader van het onderzoek

Naam organisatie en plaats van vestiging	Werkingsgebied
Archeologische Dienst Waasland, Sint-Niklaas	Beveren, Kruibeke, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse, Waasmunster
Archief de Bergeyck, Beveren	Beveren, Waasland, Vlaanderen, internationaal
Belgische Vereniging voor Paleontologie, Sint-Gillis-Waas	België en internationaal
Bibliotheca Wasiana, Sint-Niklaas	Waasland

---

¹⁰ www.erfgoedcelwaasland.be.

Folklore groep De Klomp, Sint-Gillis-Waas	Sint-Gillis-Waas, Vlaanderen, internationaal
Gemeentearchief Temse	Fusiegemeente Temse
Gemeentearchief Beveren	Fusiegemeente Beveren
Gemeentearchief Kruibeke	Fusiegemeente Kruibeke
Gemeentearchief Sint-Gillis-Waas	Fusiegemeente Sint-Gillis-Waas
Gemeentearchief Waasmunster	Waasmunster
Gemeentemusea Temse	Fusiegemeente Temse
Ghesellen van Sint-Pieter, Bazel (Kruibeke)	Bazel
Heemkundige Kring Den Dissel, Sinaai (Sint-Niklaas)	Sinaai
Heemkundige Kring Braem, Elversele (Temse)	Elversele
Heemkundige Kring De Souvereinen, Lokeren	Fusiegemeente Lokeren
Heemkundige Kring d'Euzie, Stekene	Fusiegemeente Stekene
Heemkundige Kring 't Sireentje, Waasmunster	Waasmunster
Heemkundige Kring De Kluize, Sint-Gillis-Waas	Fusiegemeente Sint-Gillis-Waas
Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700, Nieuwkerken (Sint-Niklaas)	Nieuwkerken
Heemkundige Kring Wissekerke, Kruibeke	Fusiegemeente Kruibeke en Steendorp (Temse)
Heirbrugmolen, Lokeren	Fusiegemeente Lokeren
Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren, Beveren	Fusiegemeente Beveren, Zwijndrecht, Burcht
Historisch Pijp- en Tabaksmuseum, Sint-Niklaas	Sint-Niklaas en Vlaanderen
Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, Sint-Niklaas	Waasland
Landbouwmuseum Stekene, Stekene	Fusiegemeente Stekene
Museum De Schuur, Kruibeke	Fusiegemeente Kruibeke
Museum van de Abdij van Roosenberg, Waasmunster	Waasland, Vlaanderen
OCMW Sint-Gillis-Waas	Fusiegemeente Sint-Gillis-Waas
OCMW Sint-Niklaas	Fusiegemeente Sint-Niklaas
OCMW Waasmunster	Waasmunster
Regionaal Politiemuseum en –documentatiecentrum, Sint-Niklaas	Waasland
Reynaertgenootschap, Sint-Niklaas	Sint-Niklaas, Vlaanderen, internationaal
Rijksarchief Beveren	Vlaanderen
Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen, Sint-Niklaas	Vlaanderen
Stadsarchief Lokeren	Fusiegemeente Lokeren
Stadsarchief Sint-Niklaas	Fusiegemeente Sint-Niklaas
Stedelijke Musea Sint-Niklaas	Sint-Niklaas, Waasland
Stichting Vilain XIII, Bazel (Kruibeke)	Waasland, Vlaanderen
Tinelmuseum, Sinaai (Sint-Niklaas)	Sinaai, Vlaanderen
Volkskunstgroep Boerke Naas, Sint-Niklaas	Sint-Niklaas, Vlaanderen, international
Volkskunstgroep Drieske Nijpers, Sint-Gillis-Waas	Sint-Gillis-Waas, Vlaanderen, internationaal
Volkskunstgroep Reintje Vos, Stekene	Stekene, Vlaanderen, internationaal
Vlaamse Vereniging voor Familiekunde - Afdeling Land van Waas, Sint-Niklaas	Waasland

Vzw Durme, Lokeren	Lokeren, Grembergen, Zele, Waasmunster, Molsbroek

6.2 Kerkbesturen die de enquête hebben ingevuld

Kerkbesturen die de enquête invulden	Gemeente	RA	KIK
Sint-Antonius van Padua	Lokeren		
Sint-Anna Heirbrug	Lokeren		
Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart Eksaarde	Lokeren		
Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart De Klinge	Sint-Gillis-Waas	ja	
Kristus Koning	Sint-Niklaas	ja	
Heilig Hart	Sint-Niklaas	ja	
Sint-Jan de Doper	Sint-Niklaas		
Sint-Jozef	Sint-Niklaas	ja	
Sint-Johannes Bosco	Sint-Niklaas		
Sint-Jacobus Kemzeke	Stekene	ja	
Sint-Margriet	Temse		ja
Onze-Lieve-Vrouw ten Hemelvaart	Temse	ja	
Sint-Rochus Sombeke	Waasmunster		ja

COLOFON

In opdracht van

Erfgoedcel Waasland

I.C.W.

Lamstraat 113

9100 Sint-Niklaas

03 780 52 10

erfgoedcel@icwaas.be

www.erfgoedcelwaasland.be

Concept en onderzoeksmethodiek

© Erfgoedcel Waasland

Coördinatie en contact

Erfgoedcel Waasland

Ode De Zutter, 03 780 52 11, ode.dezutter@icwaas.be

Onderzoekers

Iris Steen

iris.steen@skynet.be

Patrick Van den Nieuwenhof

patrick.nieuwenhof@hotmail.com

Eindredactie

Isabelle Rossaert

Met dank aan

De gemeente-, stads- en OCMW-besturen van Beveren, Kruibeke, Lokeren, Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas, Stekene, Temse en Waasmunster, Archeologische Dienst Waasland (Sint-Niklaas), Archief de Bergeyck (Beveren), Belgische Vereniging voor Paleontologie (Sint-Gillis-Waas), Bibliotheca Wasiana (Sint-Niklaas), Folkloregroep De Klomp (Sint-Gillis-Waas), Gemeentearchief van Beveren, Kruibeke, Sint-Gillis-Waas, Temse en Waasmunster, Gemeentemusea Temse, Ghesellen van Sint-Pieter (Bazel, Kruibeke), Heemkundige Kring 't Sireentje (Waasmunster), Heemkundige Kring Braem (Elversele, Temse), Heemkundige Kring De Kluize (Sint-Gillis-Waas), Heemkundige Kring De Souvereinen (Lokeren), Heemkundige Kring Den Dissel (Sinaai, Sint-Niklaas), Heemkundige Kring d'Euzie (Stekene), Heemkundige Kring Nieuwkerken-Waas 200/700 (Nieuwkerken, Sint-Niklaas), Heemkundige Kring Wissekerke (Kruibeke), Heirbrugmolen (Lokeren), Hertogelijke Heemkundige Kring Land van Beveren (Beveren), Historisch Pijp- en Tabaksmuseum (Sint-Niklaas), kerkfabrieken

van Sint-Antonius van Padua (Lokeren), Sint-Anna Heirbrug (Lokeren), Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart (Eksaarde), Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart (De Klinge), Kristus Koning (Sint-Niklaas), Heilig Hart (Sint-Niklaas), Sint-Jan de Doper (Sint-Niklaas), Sint-Jozef (Sint-Niklaas), Sint-Johannes Bosco (Sint-Niklaas), Sint-Jacobus (Kemzeke), Sint-Margriet (Temse), Onze-Lieve-Vrouw ten Hemelvaart (Temse) en Sint-Rochus (Sombeke), Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas (Sint-Niklaas), Landbouwmuseum Stekene (Stekene), Museum De Schuur (Kruibeke), Museum van de Abdij van Roosenberg (Waasmunster), OCMW van Sint-Gillis-Waas, Sint-Niklaas en Waasmunster, Regionaal Politiemuseum en –documentatiecentrum (Sint-Niklaas), Reynaertgenootschap (Sint-Niklaas), Rijksarchief Beveren, Sint-Nicolaasgenootschap Vlaanderen (Sint-Niklaas), Stadsarchief Lokeren en Sint-Niklaas, Stedelijke Musea Sint-Niklaas, Stichting Vilain XIII (Bazel, Kruibeke), Tinelmuseum, Sinaai (Sint-Niklaas), Vlaamse Vereniging voor Familiekunde - Afdeling Land van Waas (Sint-Niklaas), Volkskunstgroep Boerke Naas (Sint-Niklaas), Volkskunstgroep Drieske Nijpers (Sint-Gillis-Waas), Volkskunstgroep Reintje Vos (Stekene), Vzw Durme (Lokeren)

Verantwoordelijke uitgever

Bart Casier, directeur I.C.W.

Lamstraat 113, 9100 Sint-Niklaas

Wettelijk depotnummer

D/2008/11.208/1